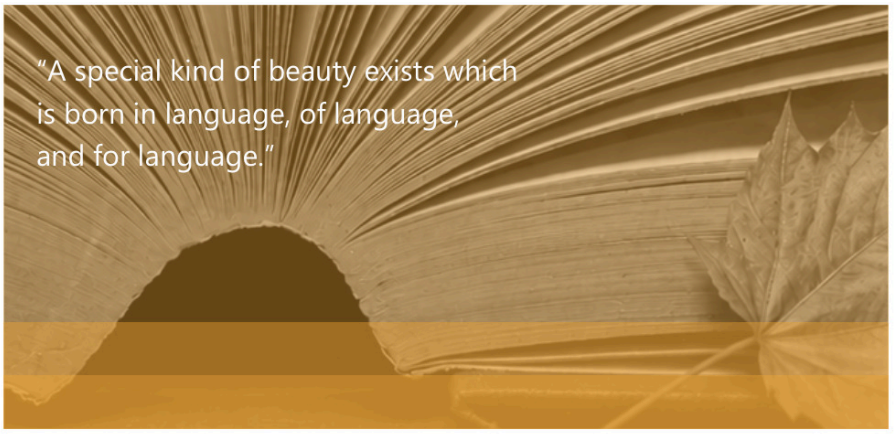
VOLUME 10, OCTOBER 2026
ISSN: 3060-4958

The Lingua Spectrum

UZBEKISTAN STATE WORLD
LANGUAGES UNIVERSITY

MORE INFO:

www.lingvospektr.uz

t.me/thelinguaspectrum

Jalolova G.M.	Structural-semantic classification and etymological layers of astrological vocabulary in English and Uzbek	146
Abduxakimova G.	A Lexico-Semantic Comparative Analysis of Euphemisms Related to the Body, Health and Private Life in Contemporary English and Uzbek Media Discourse (Social Media, Online News and Blogs)	153
Dalieva M.Kh.	Lexical and pragmatic features of English-language media headlines: a corpus study of world health organization news releases	161
Baynazarov Z.M.	Language policy in the Timurid period and the status of the Turkic language	169
Im S.B.	Gallicisms and the Ways They Entered the Russian Language	181
Im S.B.	Karamzin as the Creator of the French Culture of Sensibility in the Russian Language	189
Siddikova F.O.	The representation of hospitality in English and Uzbek: A Comparative Linguocultural Analysis	195
Sadinova M.A.	Binary conceptual oppositions in the linguistic worldview: The life – death model	204
Umarova J.Zh.	Evaluative Language and Metaphor in Museum Discourse: Assessing AI-Based Analysis of the Savitsky Museum Catalogue	228
Xojanov Sh.B.	The study of phraseological units based on modern linguistic theories in K. Karimov's novel "Agabiy"	239
Azimova D.A.	The System of Non-Canonical Antonym Pairs in English Presidential Speeches and Proverbs (Non-Canonical Antonyms as Powerful Rhetorical Instruments)	246
Nasirova R.A.	Phraseological and Paremiological Conceptualization of Moral Values in English and Uzbek	254
Kambarova M.A.	Universal and National-Specific Features in English and Russian Proverbs (based on Proverbs about Homeland)	260
Djalilov M.M.	Neologisms and abbreviations: the interaction of word-formation processes in modern linguistics	267
Sabirova B.U.	The lexical-semantic analysis of Uzbek pragmalinguistic terms "lingvistik kontekst, vaziyat konteksti, ijtimoiy konteks va kognitiv kontekst"	273
Karimova Z.G'.	Illocutionary features of modal and interjection word-sentences in typologically different languages	282
Borisova Ye.V.	Linguistic representation of blame and responsibility in public corporate apologies	289
Yahyaeva E.V.	Vocative words and vocative sentences in Azerbaijani	301
Musayeva S.	Structural and semantic features of phraseological units in the form of word combinations and sentences in Azerbaijani	310

The Lingua Spectrum
Cogito, ergo sum

Jurnal Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan 2025-yil 4-yanvar kuni 366/5-sonli qaror bilan tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Phraseological and Paremiological Conceptualization of Moral Values in English and Uzbek

Nasirova Rano Azizovna
Senior teacher (PhD),
Samarkand state institute of foreign languages

Annotation *This article presents a comparative analysis of the semantic, axiological, and linguocultural features of English and Uzbek phraseological units and proverbs expressing moral values. The study uses a purposively selected sample of 32 conventional expressions organized into 16 comparative pairs. Comparative semantic and linguocultural analysis examines each unit's conceptual core, evaluative orientation, figurative motivation, and pragmatic function. Particular attention is paid to the linguistic representation of honesty, justice, conscience, generosity, loyalty, and responsibility. The findings indicate that idioms primarily characterize personal qualities or specific actions through figurative evaluation, whereas proverbs formulate established moral norms as generalized judgments, often serving instructive and regulatory purposes. Three types of cross-linguistic correspondence are identified: close semantic and figurative matches, partial correspondences, and functional analogues. The analysis demonstrates that shared ethical concepts do not necessarily entail identical cultural imagery, evaluative strategies, or communicative emphases. These findings offer insights for translation studies, lexicography, and intercultural communication.*

Keywords *Moral values, phraseology, proverbs, semantic field, axiol*

Ingliz va o'zbek tillarida axloqiy qadriyatlarning frazeologik va paremiologik konseptuallashuvi

Nasirova Rano Azizovna
Katta o'qituvchi, PhD,
Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotatsiya *Maqolada ingliz va o'zbek tillarida axloqiy qadriyatlarni ifodalovchi frazeologik va paremiologik birliklarning semantik, aksiologik hamda lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy asosda tadqiq etiladi. Tadqiqot materiali sifatida 16 ta qiyosiy juftlikni tashkil etuvchi 32 ta turg'un birlik maqsadli tanlab olindi. Ularni tahlil qilishda qiyosiy-semantik, komponent va lingvomadaniy yondashuvlardan foydalanilib, har bir birlikning konseptual yadrosi, ijobiy yoki salbiy bahosi, obrazli motivatsiyasi va nutqiy vazifasi aniqlandi. Asosiy e'tibor halollik, adolat, vijdon, saxovat, sadoqat va mas'uliyat kabi axloqiy tushunchalarning ikki tildagi ifodalanishiga qaratildi. Tahlil frazeologizmlar, odatda, shaxsning fazilati yoki muayyan xatti-harakatini obrazli tavsiflashini, paremiyalar esa jamiyat tajribasida shakllangan axloqiy me'yorlarni umumlashtirib, nasihat va baholash vazifasini bajarishini ko'rsatdi. Qiyoslanayotgan birliklar orasida semantik va obrazli jihatdan yaqin muqobillar, qisman mos keluvchi birliklar hamda faqat kommunikativ vazifasi orqali tutashadigan analoglar ajratildi. Natijalar umumiy axloqiy qadriyatlar turli milliy-madaniy obrazlar orqali ifodalanishini tasdiqlaydi. Olingan xulosalar tarjimashunoslik, lug'atshunoslik va madaniyatlararo muloqot uchun, ayniqsa, turli madaniy kontekstlarda birliklarning ma'nosini izohlashda amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so‘zlar *Axloqiy qadriyat, frazeologizm, paremiya, semantik maydon, aksiologik baho, lingvomadaniy konseptuallashuv, madaniy kod, qiyosiy muqobillik*

Фразеологическая и паремиологическая концептуализация нравственных ценностей в английском и узбекском языках

Насирова Раъно Азизовна
Старший преподаватель, PhD,
Самаркандский государственный институт иностранных языков

Аннотация *В статье представлен сопоставительный анализ семантических, аксиологических и лингвокультурных особенностей фразеологических и паремиологических единиц, выражающих нравственные ценности в английском и узбекском языках. Материал исследования составили 32 устойчивые единицы, отобранные целенаправленно и объединённые в 16 сопоставительных пар. С использованием сопоставительно-семантического и лингвокультурного анализа рассмотрены концептуальное ядро каждой единицы, её оценочная направленность, образная мотивация и прагматическая функция. Особое внимание уделено языковой репрезентации честности, справедливости, совести, щедрости, верности и ответственности. Установлено, что фразеологизмы преимущественно характеризуют качества личности и конкретные поступки посредством образной оценки, тогда как паремии закрепляют нравственные нормы в форме обобщённого суждения, выполняя назидательную и регулятивную функции. Выделены три типа межъязыковых соответствий: близкие по семантике и образности, частично совпадающие и функционально аналогичные единицы. Результаты показывают, что сходство нравственных представлений не исключает различий в национально-культурных образах, способах оценки и коммуникативных акцентах. Полученные выводы могут использоваться в переводоведении, лексикографии и практике межкультурной коммуникации. Это важно также для преподавания языков и объяснения культурно обусловленных значений.*

Ключевые слова *Нравственные ценности, фразеологизм, паремия, семантическое поле, аксиологическая оценка, лингвокультурная концептуализация, культурный код, межъязыковое соответствие*

Kirish

Frazeologik va paremiologik birliklar xalqning axloqiy tajribasi, xulq-atvor me’yorlari hamda baholash mezonlarini tilda mujassamlashtiradi. Frazeologizm odatda shaxsning fazilati yoki aniq harakatini obrazli ifodalasa, maqol hayotiy tajribani umumlashgan hukm, maslahat yoxud ogohlantirish darajasiga olib chiqadi. Ingliz va o‘zbek tillarida halollik, sadoqat, saxovat,

kamtarlik va mas'uliyat umumiy konseptual mazmunga ega bo'lsa-da, ularni ifodalovchi obrazlar hamda kommunikativ urg'ular turlicha bo'lishi mumkin.

Semantik maydon va prototipik kategoriyalashga oid qarashlar (Lehrer,1974; Geeraerts, 2009; Taylor, 2003), frazeologizmlarning kontekstual talqini (Moon, 1998), maqollarning normativ xususiyati (Mieder, 2004) hamda konseptual metafora nazariyasi (Lakoff, Johnson, 2008) bunday birliklarni o'zaro bog'liq tizim sifatida o'rganishga asos bo'ladi. A. Wierzbicka (2006) ta'kidlagan madaniy semantik tafovutlar tillararo shakliy o'xshashlikni to'liq ma'no tengligi deb qabul qilmaslikni talab qiladi.

Tadqiqot maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi axloqiy mazmunli frazeologizm hamda maqollarning umumiy va farqli xususiyatlarini "konseptual yadro – aksiologik baho – obrazli ssenariy – pragmatik vazifa" modeli asosida aniqlashdir. Mazkur yondashuvning ahamiyati ikki lisoniy qatlamni yagona axloqiy semantik maydonda solishtirish bilan belgilanadi.

Tadqiqot materiallari va Metodlari

Tadqiqot uchun har bir tildan sakkiztadan frazeologizm va sakkiztadan paremiya, jami 32 ta birlik maqsadli tanlandi. Ular 16 qiyosiy juftlikni tashkil etadi. Saralashda birlikning turg'unligi, axloqiy bahoga egaligi va qiyoslashga yaroqliligi inobatga olindi; erkin so'z birikmalari kiritilmadi. Leksikografik va paremiografik tayanch sifatida o'zbek frazeologik lug'ati (Rahmatullayev, Mahmudov, Xolmanova, O'razova, Rixsiyeva, 2022), maqollar to'plami (Mirzayev, 2023) va The Cambridge dictionary of linguistics (Brown, Miller, 2013)dan foydalanildi.

Qiyosiy-semantik, komponentli, aksiologik va lingvomadaniy tahlil orqali har bir juftlikning asosiy konsepti, ijobiy yoki salbiy bahosi, madaniy obrazi va nutqiy vazifasi belgilandi. Muqobillik uch darajada tasniflandi: yaqin (mazmun va obrazli ssenariy mos), qisman (umumiy konsept mavjud, lekin urg'u yoki obraz farqli), funksional (axloqiy vazifa tutash, ammo hukm va ifodalash usuli boshqacha). Bu sifat tahliliga asoslangan kichik tanlanma bo'lib, natijalar tillardagi umumiy qo'llanish chastotasini ko'rsatmaydi.

Natijalar

Frazeologik birliklarda axloqiy mazmun ko'pincha ko'ngil, qo'l, ko'z, burun, til va orqa kabi somatik komponentlar orqali obrazlashtiriladi. Shu bilan birga, ayni tana a'zosi bir necha konseptni ifodalashi mumkin: qo'li ochiq saxovatlilikni, qo'li egri esa nohalollikni bildiradi. Jadvalda tahlil etilgan sakkizta frazeologik juftlik umumlashtirildi.

O'zbekcha birlik	Inglizcha birlik	Konsept va obrazning o'ziga xosligi	Moslik
Ko'ngli oq	Have a heart of gold	Pok niyat; oq rang / oltin obrazi	Qisman
Qo'li ochiq	Give someone the shirt off one's back	Saxovat; barqaror sifat / fidokorona harakat	Qisman
So'zida turmoq	Keep one's word	Va'daga sodiqlik va ishonchlilik	Yaqin
Orqadan pichoq urmoq	Stab somebody in the back	Xiyonat; yashirin zarba metaforasi	Yaqin
Ko'z yummoq	Turn a blind eye	Bila turib e'tiborsiz qoldirish; kontekstga bog'liq	Yaqin
Qo'li egri	Have sticky fingers	O'g'rilikka moyillik; egrilik / yopishqoqlik	Qisman
Burnini ko'tarmoq	Look down one's nose at somebody	Kibr; shaxs sifati / mensimaslik	Qisman

1-jadval. *Ingliz va o'zbek frazeologizmlarining qiyosiy tahlili*

Ko'ngli oq va *have a heart of gold* birliklari ijobiy axloqiy sifatni ifodalaydi, biroq o'zbekcha iborada niyat pokligi oq rang orqali, inglizchasida esa insoniy fazilatning qadri oltin obrazi orqali ochiladi. *Qo'li ochiq* barqaror saxovatlilikni, *give someone the shirt off one's back* esa hatto zarur buyumni ham ayamaslik darajasidagi yordamni bildiradi. Aksincha, *so'zida turmoq – keep one's word* va *orqadan pichoq urmoq – stab somebody in the back* juftliklarida semantik hamda obrazli yaqinlik yuqori.

Ko'z yummoq – turn a blind eye juftligining bahosi vaziyat bilan belgilanadi: adolatsizlikka ko'z yumish salbiy, arzimas xatoni kechirish esa ijobiy talqin qilinishi mumkin. *Tilini tiymoq* va *bite one's tongue* birliklarida ham nutqni boshqarishning axloqiy qiymati sukut saqlash sababiga bog'liq. Shuning uchun jadvaldagi yulduzchalar mutlaq sinonimlik emas, kontekstual yaqinlikni bildiradi.

Paremiyalarda axloqiy mazmun umumlashgan me'yor va xatti-harakat oqibati sifatida namoyon bo'ladi. Taqqoslashda nafaqat konsept, balki tavsiya, ogohlantirish yoki taqiqlash yo'nalishi ham hisobga olindi.

O'zbekcha maqol	Inglizcha maqol	Axloqiy hukmning urg'usi	Moslik
Egri o'tirib, to'g'ri gapir	Honesty is the best policy	Rostgo'ylik: qat'iy talab / maqbul yo'l	Funksional
Nima eksang, shuni o'rasan	You reap what you sow	Qilmish va oqibat birligi	Yaqin
Do'st kulfatda bilinadi	A friend in need is a friend indeed	Sadoqatning sinovda namoyon bo'lishi	Yaqin
Bir kun tuz ichgan joyga qirq kun salom ber	Don't bite the hand that feeds you	Minnatdorlik: faol hurmat / xiyonatdan tiyilish	Funksional
Yaxshilik yerda qolmas	One good turn deserves another	Yaxshilik qadri / o'zaro javob	Qisman
Yolg'onning umri qisqa	Truth will out	Yolg'onning fosh bo'lishi / haqiqatning yuzaga chiqishi	Qisman
Kamtarga kamol, manmanga zavol	Pride comes before a fall	Kibrning salbiy oqibati	Qisman
Gap bilan osh pishmas	Actions speak louder than words	Amaliy ishning quruq so'zdan ustunligi	Qisman

2-jadval. *Ingliz va o'zbek paremiyalarining konseptual-pragmatik qiyosi*

Nima eksang, shuni o'rasan va *You reap what you sow* paremiyalarida dehqonchilik modeli axloqiy javobgarlikni bildiradi. *Do'st kulfatda bilinadi* va *A friend in need is a friend indeed* juftligida esa haqiqiy sadoqat qiyin vaziyatda namoyon bo'lishi asosiy me'yor sifatida talqin etiladi. Bu birliklar konseptual va normativ jihatdan yaqin muqobillardir.

Bir kun tuz ichgan joyga qirq kun salom ber maqoli mehmondo'stlik va salomlashish obrazlari orqali minnatdorlikni davom ettirishga undaydi. *Don't bite the hand that feeds* you esa yaxshilik qilgan kishiga zarar yetkazmaslikni uqtiradi. Ular bir axloqiy maydonda birlashadi, biroq birinchisi ijobiy xulqni tavsiya etadi, ikkinchisi nojo'ya xatti-harakatni taqiqlaydi. Xuddi shuningdek, *Yaxshilik yerda qolmas* ezgulikning qadri yo'qolmasligini, *One good turn deserves another* esa yaxshilikka yaxshilik bilan javob berishni ta'kidlaydi.

Tahlil qilingan 16 juftlikning oltitasi yaqin, sakkiztasi qisman va ikkitasi funksional moslikka kiritildi. Bu nisbat faqat maqsadli tanlangan materialga tegishli; ingliz yoki o‘zbek tillaridagi barcha birliklarga tatbiq etilmaydi.

Muhokama

Tahlil axloqiy qadriyatlar ifodasida konseptual mazmun, baholash yo‘nalishi va lingvomadaniy obrazning o‘zaro bog‘liq, biroq aynan bir xil bo‘lmagan qatlamlar ekanini ko‘rsatdi. Masalan, *ko‘ngli oq* va *have a heart of gold* umumiy ezgulik konseptini turli rang va predmet tasavvurlari bilan faollashtiradi; *orqadan pichoq urmoq* va *stab somebody in the back* esa obraz jihatidan ham yaqin. Bunday o‘xshashlik tarixiy kelib chiqishning bir xilligini isbotlamaydi.

Frazeologizmning tavsiflovchi, paremiyaning me’yorlashtiruvchi xususiyati halollik maydonida aniq ko‘rinadi: *so‘zida turmoq / keep one’s word* muayyan shaxsning ishonchliligini baholaydi; *Egri o‘tirib, to‘g‘ri gapir / Honesty is the best policy* esa umumiy xulqiy talabni belgilaydi. Shu bilan birga, maqolning nutqdagi maqsadi ham o‘zgarishi mumkin: *Do‘st kulfatda bilinadi* yordamni e’tirof etish yoki yordam bermagan kishini bilvosita tanqid qilishga xizmat qiladi.

Axloqiy konseptlarni milliy-madaniy tahlil qilishda ehtiyotkor talqin muhim. O‘zbek maqolida tuz va salomlashishning, ingliz maqolida esa yordam beruvchi qo‘l obrazining qo‘llanishi har bir tilning ifoda imkoniyatini ko‘rsatadi, ammo minnatdorlik biror madaniyatning mutlaq o‘ziga xos qadriyati ekanini anglatmaydi. Xuddi shuningdek, inglizcha *One good turn deserves another* birligidan butun jamiyat munosabatlarini faqat manfaat almashinuvi asosida talqin etish mumkin emas. Tadqiqot biror xalq haqida umumiy ijtimoiy hukm chiqarishdan ko‘ra muayyan birlikda qaysi semantik belgi kuchaytirilganini va unga qanday pragmatik vazifa yuklanganini aniqlashga qaratilgan.

16 juftlikdan 6 tasi yaqin, 8 tasi qisman va 2 tasi funksional moslik sifatida baholandi. Bu raqamlar faqat tanlangan materialning ichki tasnifiga taalluqlidir. Tarjimada konseptual yadro, baholash qutbi, obraz va kommunikativ vazifani birga hisobga olish lozim: masalan, *qo‘li ochiq* iborasini *give someone the shirt off one’s back* bilan almashtirish ayrim matnlarda saxovat darajasini asossiz kuchaytiradi. Shuningdek, muayyan obrazni bitta xalqning noyob axloqiy fazilati sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan asosli emas.

Tahlilda aksiologik bahoning bir vaziyatda ijobiy, boshqa vaziyatda salbiy bo‘lishi mumkinligi ham kuzatildi. Masalan, adolatsizlikka ko‘z yummoq mas’uliyatsizlik sifatida qabul qilinsa, arzimas xatoga ko‘z yummoq kechirimlilikni bildirishi mumkin. *Tilini tiymoq* ham ba’zan vazminlik va odob belgisi bo‘lsa, zarur haqiqatni ataylab aytmaslik holatida boshqa bahoga ega bo‘ladi. Bu holatlar lug‘aviy izohni nutqiy matndan ajratib baholamaslik kerakligini ko‘rsatadi. Mazkur tadqiqotda real korpus qo‘llanishlari muntazam hisoblanmagani sababli bunday farqlar sifat tahlili doirasida tavsiflangan; ularning chastotasi haqida qat’iy hukm chiqarilmaydi.

Xulosa

Ingliz va o‘zbek tillaridagi axloqiy frazeologizmlar va paremiyalar umumiy konseptual maydonda birlashadi, ammo turli vazifalarni bajaradi: frazeologizmlar shaxs va harakatga obrazli baho bersa, paremiyalar ijtimoiy tajribani maslahat, qoida yoki ogohlantirish sifatida umumlashtiradi. Qiyos natijasida yaqin, qisman va funksional mosliklar farqlandi; ularning chegarasi nafaqat lug‘aviy ma’noga, balki obraz hamda nutqiy vaziyatga ham bog‘liq.

“Konseptual yadro – aksiologik baho – normativ ssenariy – pragmatik vazifa” modeli frazeologik va paremiologik birliklarni bir xil mezonlar bilan tavsiflash imkonini beradi. Kichik maqsadli tanlanma asosida umumtil chastotasi yoki millatlarning axloqiy xususiyati haqida xulosa chiqarib bo‘lmaydi; kelgusida korpus va kontekstual material bilan tekshirish maqsadga muvofiq.

Mazkur natijalar inglizcha va o‘zbekcha turg‘un birikmalarning tarjimaviy

muqobillarini tanlashda, ikki tilli lug‘atlar uchun semantik izohlar tuzishda va lingvomadaniy ta’lim jarayonida qo‘l keladi. Ayniqsa ko‘z yummoq yoki tilini tiymoq kabi kontekstga sezgir birliklarning baholash mazmunini real nutq namunalarida tekshirish keyingi tadqiqotlarning muhim yo‘nalishidir.

References:

1. Brown, E. K., Miller, J. E., & Miller, J. E. (2013). *The Cambridge dictionary of linguistics* (Vol. 1). Cambridge University Press.
2. Geeraerts, D. (2009). *Theories of lexical semantics*. OUP Oxford.
3. Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by*. University of Chicago press.
4. Lehrer, A. (1974). *Semantic fields and lexical structure*.
5. Mieder, W. (2004). *Proverbs: A handbook* (Vol. 488). Westport, CT: Greenwood Press.
6. Mirzayev, T. R. (2023). *O ‘zbek xalq maqollari*. Sharq.
7. Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idion1s in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford University Press.
8. Rahmatullayev, Sh., Mahmudov, N., Xolmanova, Z., O‘razova, I., & Rixsiyeva, K. (2022). *O‘zbek tili frazeologik lug ‘ati. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi*.
9. Taylor, J. R. (2003). *Linguistic categorization*. Oxford University Press.
10. Wierzbicka, A. (2006). *English: Meaning and culture*. Oxford University Press.